

Ý NGHĨA CỦA CÁCH MẠNG THÁNG TÁM

trong các hoạt động bảo tồn bảo tàng Việt Nam

TS. ĐẶNG VĂN BÀI*

1 - Thắng lợi của Cách mạng tháng Tám năm 1945 dẫn tới sự ra đời của Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà, đã mở ra một kỷ nguyên mới của lịch sử dân tộc: Kỷ nguyên Độc lập, Tự do và Chủ nghĩa xã hội. Sự kiện lịch sử vĩ đại đó đã diễn ra 60 năm trước đây, song ý nghĩa và bài học lịch sử của nó vẫn còn nguyên giá trị cho toàn Đảng, toàn dân ta trong sự nghiệp đổi mới và phát triển đất nước ngày hôm nay.

Theo quy luật phát triển văn hoá thì những mốc son lịch sử sáng chói như Cách mạng tháng Tám bao giờ cũng được ngưng đọng và vĩnh cửu hoá qua các di tích lịch sử - văn hoá trên khắp mọi miền đất nước và qua các bộ sưu tập hiện vật gốc đang lưu giữ và trưng bày trong các bảo tàng của Việt Nam.

Vấn đề đặt ra cho chúng ta hôm nay là phải sáng tạo những hình thức và nội dung hoạt động có sức hấp dẫn để phát huy các giá trị di sản văn hoá Cách mạng tháng Tám phục vụ sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước, hướng tới mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ và văn minh. Điều đó cũng có nghĩa là phải đặt và gắn chặt các hoạt động của bảo tàng và di tích với những vấn đề có tính chất thực tiễn và cấp thiết của xã hội đương đại.

Lâu nay, ngành chúng ta đang phải đối mặt với một thực tiễn đáng báo động và không dễ gì khắc phục trong một thời gian ngắn, đó là:

Thứ nhất, là hiện tượng trùng lặp về nội dung và giải pháp nghệ thuật trong trưng bày giữa các bảo tàng ở Trung ương và các bảo tàng tỉnh, thành phố trong cả nước.

Thứ hai, là các bộ sưu tập trong các bảo tàng còn nghèo nàn, không đủ khả năng phản ánh toàn diện nội dung các chủ đề trưng bày.

Thứ ba, các bảo tàng chưa năng động sáng tạo những nội dung, hình thức hoạt động hấp dẫn cùng những chương trình giáo dục bổ ích nhằm tạo ra sức lôi cuốn công chúng. Thực tế, nhiều bảo còn rất thưa vắng khách tham quan.

Thứ tư, các di tích lịch sử văn hoá, kể cả các di tích gắn với sự kiện Cách mạng Tháng Tám, đều chưa được bảo tồn, tôn tạo hoàn chỉnh theo những dự án quy mô lớn, mang tính liên ngành, để trở thành những sản phẩm văn hoá và du lịch có sức hấp dẫn công chúng.

Cuối cùng, là chúng ta đang phải chứng kiến một thực trạng xã hội đáng buồn, đó là sự hiểu biết về lịch sử dân tộc trong một bộ phận cư dân còn rất hạn chế, mà những thông tin do báo chí cung cấp về kết quả thi môn lịch sử vào các trường đại học năm 2005 quá thấp là một minh chứng cụ thể.

2 - Như chúng ta đã biết, nhận thức lịch sử là nhu cầu có tính tất yếu của nhân loại. Bởi vì sự hiểu biết về nguồn gốc và quá trình phát triển của cộng đồng, tổ tiên, dòng họ, quê

Triển lãm 75 Đảng Cộng sản Việt Nam tại Bảo tàng Cách mạng Việt Nam
Ảnh: H.N

hương, các sự kiện lịch sử trọng đại trong cuộc sống lao động và đấu tranh xã hội chính là cơ sở định hướng cho hoạt động của con người trong hiện tại và tương lai. Vì thế, chúng ta không nên trách cứ thái độ của công chúng thờ ơ với các sự kiện lịch sử và với các hoạt động của bảo tàng. Ngược lại, phải tự day dứt là mình chưa có những hoạt động thiết thực, phong phú, thoả mãn nhu cầu của công chúng trong xã hội, khiến họ không thích thú, mặn mà với các hoạt động của chúng ta. Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng đã từng cảnh báo coi chừng cá nhân người Việt Nam lại không hiểu rõ lịch sử, đất nước mình, con người và những cái vốn rất quý của mình bằng những người nước ngoài¹.

Di sản văn hoá Cách mạng Tháng Tám cũng là một vốn quý của dân tộc mà ngành chúng ta có trách nhiệm giữ gìn và quảng bá sâu rộng cho công chúng trong toàn xã hội thông qua những phương tiện đặc thù của mình.

2.1 - Với chủ đề "Bảo tồn và phát huy giá trị di sản Cách mạng Tháng Tám", chúng ta vẫn rất cần quay trở lại với những câu hỏi thường trực đặt ra cho hoạt động giáo dục của bảo

tàng là: Giáo dục cho ai? giáo dục cái gì? giáo dục để làm gì? và, giáo dục như thế nào? Chức năng giáo dục khoa học của bảo tàng bao giờ cũng đặt ra ba mục tiêu cụ thể: Cung cấp kiến thức, hiểu biết xã hội; giáo dục tư tưởng, đạo đức, tình cảm và phẩm chất; phát triển khả năng sáng tạo trong tư duy và thực hành. Năm 1963, khi công bố tài liệu về giảng dạy lịch sử, UNESCO đã xác định rõ mục tiêu là "truyền thụ cho học sinh ý nghĩa của quá khứ và sự tiếp tục trong hiện tại, dẫn dắt học sinh hiểu vai trò của cộng đồng trong thế giới nói chung"².

Như chúng ta đã biết, Cách mạng Tháng Tám để lại nhiều bài học có giá trị như:

- Bài học về xác định mục tiêu của Cách mạng và giải pháp để đạt được các mục tiêu đó.

- Bài học về xây dựng khối đại đoàn kết dân tộc trên cơ sở nền tảng liên minh công nông.

- Bài học về sử dụng bạo lực cách mạng.

- Bài học về nắm bắt đúng thời cơ để phát động Tổng khởi nghĩa giành chính quyền.

Bài học của Cách mạng Tháng Tám là vô cùng to lớn, nhưng trong khuôn khổ trưng bày của bảo tàng về một giai đoạn lịch sử, một sự

kiện lịch sử, tất nhiên chúng ta phải có sự lựa chọn để giới thiệu được bài học lớn, có ý nghĩa tổng quát nhất, phù hợp với khả năng của các phương tiện bảo tàng.

Có thể nói, thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám là kết quả tổng hợp của nhiều nhân tố, nhưng nổi bật nhất là chiến lược đại đoàn kết toàn dân vì mục tiêu độc lập dân tộc, dưới sự lãnh đạo của Đảng và lãnh tụ Hồ Chí Minh.

Căn cứ vào sự phân tích chính xác tình hình thế giới và trong nước, Hội nghị Trung ương 8 của Đảng đã khẳng định dứt khoát "Nhiệm vụ trước mắt, trên hết, chủ yếu của cách mạng là giải phóng dân tộc. Trong lúc này nếu không giải quyết được vấn đề dân tộc giải phóng, không đòi được độc lập tự do cho toàn thể dân tộc, thì chẳng những toàn thể quốc gia dân tộc còn chịu mãi kiếp ngựa trâu, mà quyền lợi của bộ phận giai cấp đến vạn năm cũng không đòi lại được"³. Việc thành lập Mặt trận Việt Minh là thể hiện sự sáng tạo, nhạy bén của Đảng trên nền tảng tư tưởng "cách mạng là sự nghiệp của quần chúng", lấy mục tiêu "độc lập dân tộc là trên hết". Trên thực tế, Mặt trận đã trở thành điểm tập hợp của mọi tầng lớp nhân dân Việt Nam và là động lực có tính chất quyết định cho thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám.

Các nhà nghiên cứu đều thống nhất nhận định rằng, hai thành tựu văn hoá lớn nhất mà nhân loại đạt được trong suốt tiến trình lịch sử hàng ngàn năm qua là độc lập cho từng dân tộc và tự do, hạnh phúc cho mỗi công dân của quốc gia dân tộc đó. Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng khẳng định quan niệm nói trên trong Bản Tuyên ngôn độc lập được Người trình trọng tuyên bố tại Quảng trường Ba đình trong ngày lễ độc lập 2/9/1945: "Tất cả các dân tộc trên thế giới đều sinh ra bình đẳng, dân tộc nào cũng có quyền sống, quyền sung sướng và quyền tự do"⁴. Đó cũng chính là cơ sở để hình thành tư tưởng "Không có gì quý hơn độc lập tự do" mà các thế hệ người Việt Nam hôm nay đang nỗ lực phấn đấu để đạt tới mục tiêu: Dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ và văn minh. Và do đó, mục tiêu của các bảo tàng là phải tạo lập được những không gian văn hoá thích hợp nhất cho công chúng tiếp cận trực tiếp với các di tích nguyên gốc và các bộ sưu tập hiện vật gốc của bảo tàng, đồng thời, bằng các phương tiện khoa học, kỹ thuật và mỹ thuật hiện đại,

làm cho các bài học lịch sử trở nên dễ hiểu và hấp dẫn. Đó là phương thức tốt nhất để phát huy giá trị văn hoá phi vật thể của Cách mạng Tháng Tám.

2.2 - Chúng ta đều thống nhất quan điểm là, tuy có cùng một mục tiêu giáo dục lịch sử, nhưng các bảo tàng phải có cách tiếp cận và thể hiện hoàn toàn khác với sách giáo khoa và các cuốn thông sử.

Thông thường, khi đọc sách về một cuộc khởi nghĩa, bao giờ chúng ta cũng được giới thiệu ba phần cơ bản là: Nguyên nhân, diễn biến và bài học lịch sử. Trong đó, các sự kiện có liên quan diễn ra trên khắp mọi miền đất nước đều được mô tả một cách chi tiết. Điều đó là hoàn toàn không thể thực hiện được trong điều kiện hạn hẹp và đặc thù của bảo tàng. Các bảo tàng chỉ có thể thông qua các sự kiện lịch sử, các "hiện tượng lịch sử" tiêu biểu và điển hình để giúp cho công chúng có được những "nhận thức lịch sử" đúng đắn mà thôi.

Trong trưng bày bảo tàng, chúng ta cần giải quyết đúng đắn mối quan hệ giữa "cái chung" và "cái riêng", đó chính là mối quan hệ mật thiết giữa lịch sử dân tộc và lịch sử địa phương. Bởi vì, bất cứ sự kiện lịch sử dân tộc nào cũng đều được diễn ra ở một địa phương cụ thể, ngược lại, lịch sử địa phương là hình ảnh thu gọn, là sự biểu hiện cụ thể của lịch sử dân tộc. Và do đó, Bảo tàng Lịch sử quốc gia trong tương lai, dù với quy mô lớn như thế nào, cũng chỉ có thể giới thiệu những nét khái quát nhất, những sự kiện tiêu biểu nhất thể hiện đường lối chiến lược của Đảng, nghệ thuật chỉ đạo Tổng khởi nghĩa giành chính quyền trong Cách mạng Tháng Tám thông qua các hoạt động của Mặt trận Việt Minh ở các địa phương. Thực tế cho thấy, ở Bắc Bộ và, trên một mức độ nhất định, ở Trung Bộ, lực lượng chính trị hùng hậu trong khởi nghĩa giành chính quyền trong Cách mạng Tháng Tám được thể hiện ở tổ chức Việt Minh, thì ở Nam Bộ, lực lượng chính trị của quần chúng chủ yếu được tổ chức trong phong trào Thanh niên Tiền phong. Do đó, phần trưng bày Cách mạng Tháng Tám ở các bảo tàng tỉnh, thành phố trong nước phải giới thiệu được sức mạnh của các lực lượng chính trị cụ thể qua các cuộc tuần hành, khởi nghĩa vũ trang, mít tinh ủng hộ uỷ ban khởi nghĩa, biểu tình cướp chính quyền ở từng địa phương. Ví dụ, cùng một sự kiện lịch

sử là Hội nghị Trung ương 8, họp tại Pắc Bó - Cao Bằng tháng 5 năm 1941 ít nhất cũng phải được phản ánh trong phần trưng bày của ba bảo tàng: Bảo tàng Lịch sử quốc gia, Bảo tàng tỉnh Cao Bằng và Nhà trưng bày bổ sung tại khu di tích Pắc Bó. Do đó nếu không được xử lý một cách linh hoạt thì rất dễ xảy ra tình trạng trùng lặp nội dung trưng bày giữa các bảo tàng này.

Vấn đề nắm bắt thời cơ và quyết định Tổng khởi nghĩa giành chính quyền trong Cách mạng Tháng Tám phải là một trong các chủ đề trưng bày cần được quan tâm. Sau khi Nhật đầu hàng Đồng minh không điều kiện, Đảng ta đã tổ chức Hội nghị toàn quốc của Đảng và quyết định phát động toàn dân khởi nghĩa giành chính quyền trước khi quân Đồng minh vào Đông Dương, để chúng ta đứng ở địa vị làm chủ nước nhà mà tiếp đón họ. Tiếp theo, Quốc dân Đại hội họp ở đình Tân Trào, huyện Sơn Dương, tỉnh Tuyên Quang đã thông qua Mệnh lệnh Tổng khởi nghĩa của Tổng bộ Việt Minh và bầu ra Ủy ban Dân tộc giải phóng Việt Nam, Chính phủ Lâm thời nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, do Lãnh tụ Hồ Chí Minh làm Chủ tịch. Vấn đề kết hợp giới thiệu những nội dung nói trên tại di tích Tân Trào, Bảo tàng Tuyên Quang và Bảo tàng Cách mạng là rất cần thiết, nhưng việc thực hiện sao cho không có sự trùng lặp về nội dung cũng vẫn để không hề đơn giản.

Tất nhiên là những nội dung chi tiết liên quan đến những Nghị quyết của Hội nghị Trung ương 8 và Đại hội quốc dân tại đình Tân Trào phải được thể hiện sinh động, cụ thể ở phần trưng bày tại khu di tích Pắc Bó và Tân Trào. Nhưng trong thực tế, lượng thông tin mà chúng ta cung cấp cho khách tham quan hai di tích nói trên lại quá sơ lược, không hấp dẫn và thiếu tính thuyết phục. Mặt khác, chúng ta cũng chưa điều chỉnh nội dung trưng bày, tổ hợp hiện vật một cách hợp lý giữa Bảo tàng Cách mạng Việt Nam, Bảo tàng tỉnh Cao Bằng và Bảo tàng tỉnh Tuyên Quang cũng như ở hai di tích lịch sử quan trọng là Pắc Bó và Tân Trào. Đó cũng là một trong những nguyên nhân gây ra sự thưa vắng khách tham quan trong thời gian qua.

2.3 - Trở lại câu hỏi mà nhiều người còn băn khoăn là, phải chăng thế hệ trẻ Việt Nam hôm nay thực sự thờ ơ, không còn quan tâm đến lịch sử dân tộc nói chung và sự kiện lịch sử sáng

chói - Cách mạng Tháng Tám nói riêng? Câu trả lời dứt khoát là không. Nguyên nhân của hiện tượng trên là do chúng ta mới chỉ cung cấp cho công chúng những thông tin, những nội dung và cả những hình thức hoạt động theo ý nghĩ áp đặt chủ quan, chưa đáp ứng được nhu cầu mà thế hệ trẻ thực sự cần thiết và quan tâm. Hiện tượng hai cuốn nhật ký liên quan đến cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước của nhân dân ta đang được các bạn trẻ cả nước quan tâm theo dõi, đón đọc ("*Sống mãi tuổi 20*" của Nguyễn Văn Thạc và "*Nhật ký của bác sĩ Đặng Thuỳ Trâm*") là một minh chứng hùng hồn. Sự hấp dẫn của hai cuốn nhật ký ấy là ở chỗ, nó đã thể hiện một cách chân thật lý tưởng cao đẹp của thế hệ trẻ Việt Nam, ý thức dân tộc, tinh thần xả thân vì sự nghiệp lớn giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước. Chỉ tiếc rằng hai hiện vật quý hiếm, có giá trị như thế lại không phải là do các bảo tàng phát hiện, sưu tầm và giới thiệu trong rộng rãi công chúng. Thiết nghĩ, nếu trong phần trưng bày về chủ đề Cách mạng Tháng Tám ở mỗi bảo tàng chúng ta đều sưu tầm, lựa chọn và tổ hợp được những hiện vật điển hình, đặc sắc tương tự hai cuốn nhật ký nói trên, đồng thời cũng có cách giới thiệu những thông tin chi tiết, hấp dẫn trên những phương tiện thông tin đại chúng, thì chắc chắn chúng ta cũng sẽ có cơ hội đón được một số lượng khách tham quan đông đảo hơn nhiều. Và quan trọng hơn là qua đó, làm cho tinh thần và bài học lịch sử sâu sắc của Cách mạng Tháng Tám thấm sâu vào mọi tầng lớp xã hội, góp phần củng cố khối đại đoàn kết dân tộc dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam, thúc đẩy mạnh mẽ sự nghiệp đổi mới toàn diện, đưa đất nước nhanh chóng thoát khỏi tình trạng nghèo nàn, lạc hậu, kém phát triển.

Về việc tuyên truyền, giới thiệu chủ đề Cách mạng Tháng Tám, chúng ta còn có một thế mạnh vô cùng to lớn là các nhân chứng lịch sử nhưng hầu như vẫn đang bị lãng quên. Những cuộc trao đổi, gặp gỡ với các nhân chứng, những người đã trực tiếp tham gia và những người đã góp phần tổ chức hoặc bảo vệ cho hai Hội nghị quan trọng tại Pắc Bó và Tân Trào, bao giờ cũng có sức lôi cuốn, hấp dẫn hơn nhiều lần so với các hình thức đọc thoại, diễn giải, hướng dẫn tham quan - buộc người xem

phải tiếp thu một cách thụ động, như chúng ta vẫn đang thực hiện.

Phương pháp bảo tàng học hiện đại đã đưa ra nhiều biện pháp hoạt động có tính sáng tạo và hấp dẫn như: Gợi ý, định hướng, hướng dẫn cách tiếp cận hiện vật và các chủ đề trưng bày, khai thác thông tin, đặc biệt là hình thức gặp gỡ với các nhân chứng (người thật, việc thật) cũng như thiết lập các chương trình giáo dục đặc thù thích hợp cho từng loại đối tượng khách tham quan... Những biện pháp nói trên cũng đã được bàn bạc, trao đổi tương đối kỹ tại hai cuộc hội thảo "*Phương pháp trưng bày và giới thiệu hiện vật bảo tàng*" (tại Bảo tàng Dân tộc học) và "*Công tác giáo dục của bảo tàng*" (tại Bảo tàng Hồ Chí Minh). Điều quan trọng là, chúng ta sẽ vận dụng sáng tạo các kinh nghiệm thực tiễn đó như thế nào để giải quyết những nội dung liên quan tới chủ đề trưng bày về Cách mạng Tháng Tám.

Thời gian qua, Đài Truyền hình Việt Nam có giới thiệu cách thức mà người Đức đã tổ chức để kỷ niệm 500 năm ngày sinh của danh họa Durer - Họ đã tổ chức ngay tại Nuremberg quê hương của họa sĩ, trò chơi ghép hình bức tranh "Quý bà thành Venice", một tác phẩm nổi tiếng của họa sĩ. Bức tranh gốc đã được phóng to và có 1.700 miếng ghép trên một diện tích khoảng 300m² (để hình thành bức tranh đó). Hàng ngàn cháu nhỏ đã hào hứng tham gia trò chơi ghép hình này liên tục hai ngày đêm. Chắc chắn là cuộc chơi đã để lại cho các em nhiều ấn tượng tốt đẹp và sự hiểu biết sâu sắc về người họa sĩ đồng hương của mình. Đó là phương pháp giáo dục hiện đại, mang tính tính cực, chủ động: "Học qua trò chơi, chơi mà được học tập". Nếu mỗi bảo tàng trong hệ thống của chúng ta hàng năm đều sáng tạo được một hoặc hai nội dung

hoạt động hấp dẫn như trên thì chắc chắn hiệu quả giáo dục của bảo tàng sẽ có tác động không nhỏ tới đông đảo công chúng trong xã hội.

Tóm lại, Cách mạng Tháng Tám là một trong những sự kiện lịch sử thể hiện đầy đủ tập trung và tiêu biểu nhất các phẩm chất và năng lực, bản lĩnh và sức sáng tạo của toàn dân tộc Việt Nam dưới sự lãnh đạo của Đảng và Lãnh tụ kiệt xuất là Chủ tịch Hồ Chí Minh. Và do đó, mỗi bảo tàng và di tích phải thực sự năng động, sáng tạo tìm ra cách thức riêng để thông qua các hoạt động của mình, ý nghĩa thiêng liêng của sự kiện trọng đại này ngày càng thấm sâu vào lòng mọi người, đồng thời, tạo được sức hấp dẫn cho công chúng đối với hoạt động của bảo tàng nói chung. Với chủ đề trưng bày về Cách mạng Tháng Tám, chúng ta cũng cần có cách nhận thức đúng, cách tiếp cận và phương thức giáo dục thích hợp, để các bài học lịch sử sâu sắc của Cách mạng Tháng Tám thực sự tiếp tục tìm được sức sống trong lòng công chúng, từ đó trực tiếp và thiết thực góp phần giải quyết các nhiệm vụ chính trị do xã hội đặt ra./.

D.V.B

Chú thích:

1. *Hồ Chí Minh toàn tập*, tập 12, Nxb Chính trị quốc gia - H - 1996, tr 556 - 557.
2. *Revue analytique de L'éducation, Volume Xvn3 1963 - L'en seignement de L'histoire UNESCO - Paris - 1965*, tr.5.
3. *Văn kiện Đại hội Đảng, 1930 - 1945*, tập III, Ban nghiên cứu Lịch sử Đảng Trung ương xuất bản - H - 1977, tr. 196.
4. *Văn kiện Đại hội Đảng, 1930 - 1945*, tập III, Ban nghiên cứu Lịch sử Đảng Trung ương xuất bản - H - 1977, tr. 424 - 427.

SUMMARY: THE SIGNIFICANCE OF AUGUST REVOLUTION IN MUSEUM AND CONSERVATION ACTIVITIES (DANG VAN BAI).

The August Revolution, under the leadership of Vietnamese Communist Party and President Ho Chi Minh, is one of the historical events which fully manifests and constitutes the most of Vietnamese people's qualities, competency, skills and spirit, and creativity. Thus, it is essential that museums and relics in Vietnam be dynamic and creative in their form and content of exhibition activities with the aim of best safeguard and promote physical and spiritual heritages of the revolution. The article points out some shortcomings from this course of mission and puts forward approaches and directions to overcome the limitations, contributing to make those embedded lessons of the August Revolution ever last in our cause of revolution.